

[0211]

26. *Keakelbrêge*.

Inkeldris is it mear in gunst as in kunst, as men efter de ôflieding fan in wurd komt. Doe't ik okkerlêsten om de gelikens fan in biskaet Frysk wurd yn it Middelnederlânsk socht, foun ik dy wjergea net, mar al seach ik by it trochblêdzjen fan Verdam syn wurdboek alhiel by tafal it mnl. *quakelbrugge*, dat my fuort ús *keakelbrêge* yn it sin brocht.

Ear't wy lykwols op 'e oerienkomst en de gearhing fan dy beide bineamings yngeane, meije wy earst wol efkes útlizze, hwat krekt in *keakelbrêge* is, hwant party lânslju hawwe dêr sûnder mis noch nea net fan heard. Lit ús dan begjinne mei hwat Fryske skriften ús dêroer fornije. In *keakelbrêge* kin wêze:

1) in `*wankele brêge*'; dat is de earste bitsjutting, dy't J. Halbertsma ⁶⁾ en W. Dykstra ⁷⁾ opjowe;

2) in `*tilbarte*'; út in biskriuwing fan Dr. J. Botke ⁸⁾ helje wy hjir oan: "It wurk (it leechstekken fan in weide nôd) woe it bêst flotsje, as de opstekker en de man op de *kêkelbrêge* ûngelyks handige wiene, de iene rjochts, de oare lofts. In

6) J. Halbertsma, *Lexicon Frisicum*, hs. B (út 1860), s. 140.

7) W. Dykstra, *Friesch Woordenboek II*, Leeuwarden 1903, s. 42.

8) J. Botke, *Tarwe II* (hs.); mei tank oan Dr. Y. Poortinga foar de meidieling.

byntljerre fan de iene reedsbalke nei de oare, dêr in planke op, dy waerd de *kêkelbrêge* neamd". In oare namme dêrfoar is *'tilbarte'*, lyk as yn Ferwerteradiel wol sein wurdt;

3) in *'wippelige steiger'*; dat it wurd *'falbrêge'* ek yn dy bitsjutting brûkt wurde kin, docht bliken oan 'e neikommende oanhael út Waling-om syn wurdboek: "Sille dy mei sa'n hingding by de toer op to mitseljen? Dat is ek in *'falbrêge'*, soe 'k sizze" ¹⁾);

4) in *'licht boude wente'*, in *'spuonnen doaze'*; foarbylden fan it gebrûk ha wy net ta ús foldwaen, dat wy moatte to seil gean op 'e opjeften fan Halbertsma ²⁾ en W. Dykstra ³⁾);

5) in *'wif spultsje'*; sa omskriuwt in ynstjûrder fan taeleigen út Moarmwâld ús wurd yn *De Pompeblêdden* XX (1949), s. 95: „In nuvere *keakelbrêge* is ornaris in heech obstakel, dat jin net goed ta liket, b.g. in stoel op 'e tafel en dêr nochris in stove boppe op, om sa de souder ôfnimme to kinnen" ;

6) in *'houtene konstruksje'*, in *'wrakke sinbou'* is de oerdrachtlike bitsjutting, dy't foarkomt yn *De Pompeblêdden* XXIX (1958), s. 142, dêr't H. Tsjepkema ornearret: "Mei gelyk oersetten of hwat der op liket, krije wy fansels in *keakelbrêge'*".

Mear koene wy op ús eigen mêd net gearswylie. Hâlde wy nou it mnl. *quakelbrugge*, dat yn 'e oanrin to praet brocht waerd, dêrnjonken, dan docht it bliken, dat de Hollanners dat wurd hiem hiene foar *'smal en hoog trapbruggetje'*, in *'heechhout'*, lyk as wy sizze soene. As foarbyld bringt Verdam ⁴⁾ in plak by út 1540, dat op 'e sitewaasje yn 'e omkriten fan Hazerswoude slacht: "So hebben dye kerckmeesters ... vander kercken weggen belooft ten eynden dat wechken te steecken enen *quakelbrugghe*, daer enen yghelijck mach passeren ende overgaen, also hooch ende wyt datmen daer mit een goet gheladen veenschip onder door varen mach, ende also breet denzelfden wech te beplanten, datmen besijden dye *quakelbrugghe* een koe ofte paert of ander beeste mit een horde overbregghen mach". De folsleine gearstalling libbet noch yn Edam, dêr't hja in *Kwakelbrug* ⁵⁾ hawwe.

Nêst *quakelbrugge* kamen yn it âldere Hollânsk *kwakel* en *kwaak* foar, sûnder dat der ûnderskie yn 'e bitsjutting wie. Forskate biwiisplakken dêrfan fynt men yn it Great Ned. Wb. (WNT.), dat û.o. út in âlde biskriuwing fan Delft oanhellet: „Een houte *Quaeckel* ofte Heul van correspondentie om van d'eene wegh op d'ander te kunnen komen" ⁶⁾ en út 'e Kêsten fan Leijen (*Keuren van Leyden*): "Elck een, die vergont wert een *quaeckel* over de Chingelsloot te leggen" ³⁾. Fierders is der yn it *Gr. Placaatboek* 9, 1388b (út 1769) praet fan „Een nieuw Voetpad ... door de Drooggemaakte Polder heen, met de twee daar toe nodige *Quaakels* en een Brug over de Togt", wylst de dúdlikste omskriuwing yn it WNT. ûnder *kwaak* jown wurdt: "Door *Kwakel*, of *Kwaak*, verstaat men een Brug, die met Trappen, of schuine Planken, trapswyze op- en neder-

1) W. Dykstra, Friesch Woordenboek I, Leeuwarden 1900, s. 335.

2) J. Halbertsma, Lexicon Frisicum, hs. B (út 1860), s. 140.

3) W. Dykstra, Friesch Woordenboek II, Leeuwarden 1903, s. 42.

4) J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek VI, kol 828.

5) G. Karsten, Noordhollandse Plaatsnamen, Amsterdam 1951, s. 80.

6) Woordenboek der Nederlandsche Taal VIII, 1916, kol 673.

gaat, en in het midden een volkomen vlakte heeft" ¹⁾). Op in âlde kaert hjit de brêge oer de ringfeart fan 'e Wide Wormer oan 'e wei nei Poarmerein '*quakel*'. seit Dr. Boekenoogen ²⁾ yn syn boek oer it Saensk. Hjoeddedei is *Kwakel* noch de namme fan in buorren yn de gemeente Uithoorn ³⁾).

Dat in *kwakel(brug)* in 'heechhout' wie, of in 'tuitich tiltsje', om it ris mei de wurden fan 'e bruorren Halbertsma to sizzen, sil nei it foarôfgeande nou wol klearrichheit ha. Meije wy lykwols mnl. *quakelbrugge* en nwfrysk *keakelbrêge* taelkundich samar meiinoar lykslaen? Wy leauwe, dat dêr alles foar pleitet, om't de soarte fan gearstalling folslein gelyk is en de âldste bitsjutting fan it Fryske bigryp alhiel mei dy fan it mnl. wurd strykt. Sa't men wit, is nwfrysk *ea* gauris út â fuortkommen, dat wy moatte ús de ûntjowing sa tinke: *kwakelbrêge* > *kweakelbrêge* > *keakelbrêge*. It útfallen fan *w* yn 'e forbining *kw-* docht jin efkes nij, mar as men de literatuer neigiet, docht it bliken, dat der mear fan soksoarte gefallen binne, forlykje *Kadoelen* (by Landsmeer yn Noard-Hollân). dat yn 1374 *Quadolen* ⁴⁾ wie, en *Kadoelen*, in buorren ûnder Vollenhove, dat yn 1504 allyksa as *Quadolen* ⁵⁾ to boek stiet. Bihalven yn dy plaknamme sjogge wy it weiwurden fan 'e *w* noch yn Brabantsk *kaot* ⁶⁾ út *kwaad*. Ek yn 'e forbining *dw-* wie de *w* wolris faei, lyk as *daas* ⁷⁾ < *dwaas* (yn Hollânske en Flaemske tongslaggen) en Saensk *dors* ⁸⁾ < *dwors* < *dwars* 'dwerssleat' útwize.

Hwat it komôf fan *quakel-* oanbilanget, hat Verdam it grif by de rjochte ein, as er dat yn forbân bringt mei it nnl. tiidwurd *kwakkelen*, nijfrysk *kwakkelje*, dat oarspronklik 'los, net fêst, ûnwis, ûnstadich wêze' bitsjut (meastentiids sein fan it waer, forl. *kwakkelich* en *kwakkelwinter*). Dat sadwaende is in *quakelbrugge* (nijfrysk *keakelbrêge*), lyk as yn 'e namme bisletten leit, in 'wankel, swypkjend brechje'. Oan nijfrysk *kwakkelje* 'sukkelje, gammelje, malkje' binne bûten nnl. *kwakkelen* noch bisibbe eastfrysk *kwakkelen*, *kwakkeln* 'sukkelje, knoeije, fimelje, net trochfrieze', deensk *kvakle*, noarsk (dial.) *kvakla*, sweedsk (dial.) *kvackla* 'knoeije, ûnwis wêze', thüringsk *quackeln* 'trilje, stuitelje, strampelje, knoffelje'. Dy hiele wurdkloft is in frekwintatyf fan in tiidwurd, dat yn it Aldingelsk as *cwacian* 'beevje, trilje' foarkaem, dêr't nijingelsk *to quake* 'skodzje, trilje' de fuortsetting fan is. De wurdstamme, dy't yn dat skift sit, is sa't it liket ta it Germaensk biheind, sjoch dêroer de ôfliedkundige wurdboeken.

W.J. Buma.

1) WNT. VIII, kol. 661.

1) G. Boekenoogen, De Zaansche Volkstaal, Leiden 1896, kol. 543.

2) G. Karsten, Noordhollandse plaatsnamen, Amsterdam 1951, s. 80.

3) G. Karsten, o.w., s. 60.

5) M. Schönfeld, Nederlandse Waternamen, Amsterdam 1955, s. 227.

6) A. Weijnen, Nederlandse Dialectkunde, Assen 1958, s. 187.

7) Woordenboek der Nederlandsche Taal, dl. III, 1916, kol. 2204.

8) G. Boekenoogen, De Zaansche Volkstaal, Leiden 1896, kol. 167.